

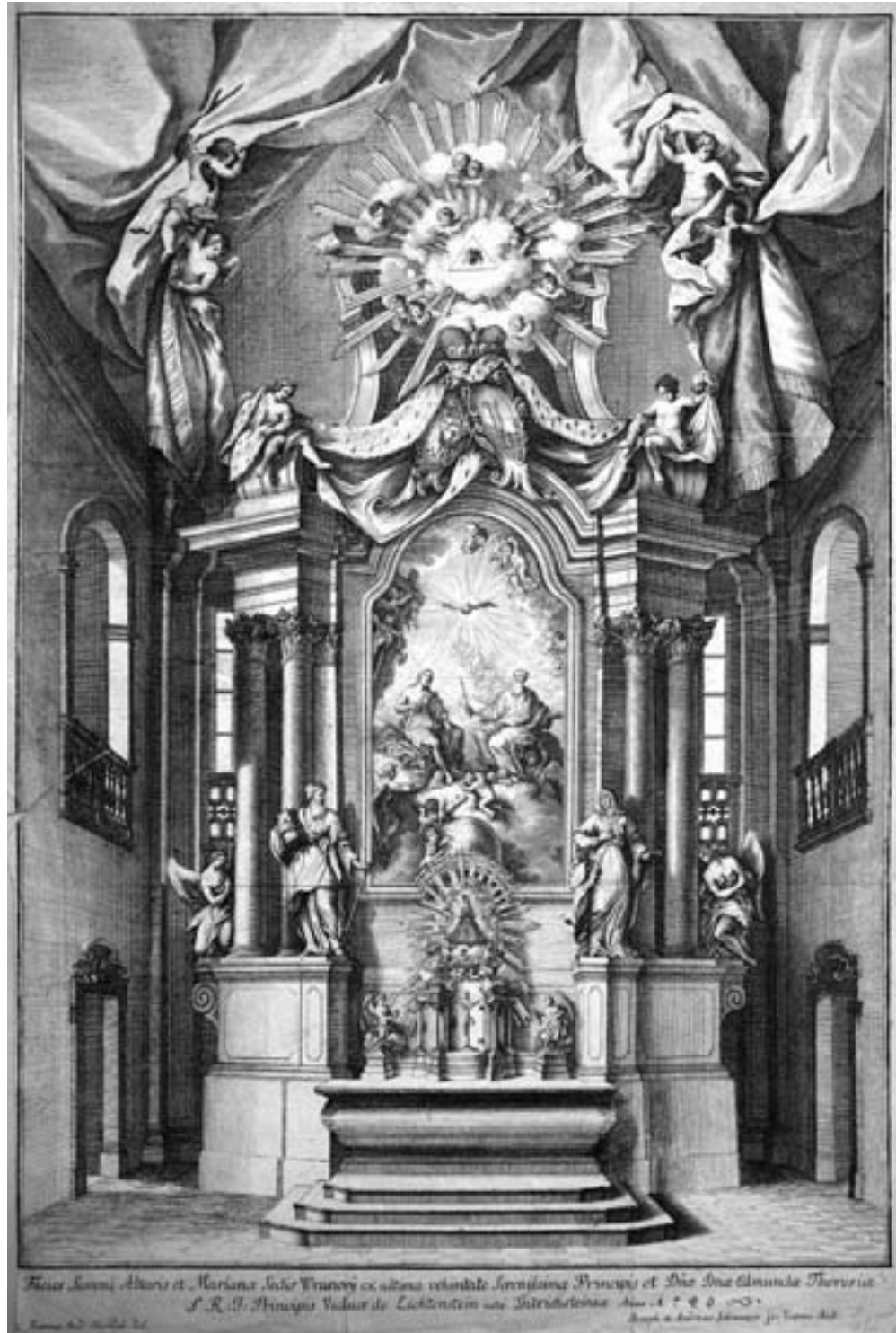
VRANOV U BRNA

*mariánské poutní místo
paulánský klášter
hrobka Lichtenštejnů*

MIRACULOSA. BV. MARIA WRANOVIENSIS

Fecit Socii Altaris et Mariam Sicut Wransvi ex altano recondite Invidiam Principis et Dni Ina Glauuda Therris
 S. R. P. Principis Valuar de Lublontem una Interdictione An. 1740. 1751.
 Sculp. a. G. J. Schwaner. J. C. V. 1751.

Obr. 1. Celkový pohled na mariánský poutní kostel s paulánským klášterem a hrobkou Lichtenštejnů ve Vranově u Brna.

Vydáno u příležitosti 770. výročí zjevení Panny Marie na Vranově

Vranov u Brna 2010

Obr. 2. Barokní vyobrazení tzv. zakladatelské legendy, datované k roku 1240. Slepému maršálkovi Vilémovi z Rožmberka se zjevuje Panna Maria a za uzdravení po něm žádá, aby na místě zjevení postavil kostel. Obraz se nachází v repositoriu vranovského kláštera.

Tato posvěcená samota a její uctívání se začalo tak, jak to nalézám věrně zapsáno v nejstarších záznamech:

„Nejsvětější Panna se zjevila jakémusi šlechtici Vilémovi, který byl nejvyšším maršálkem království moravského. Již dlouho trpěl slepotou a péčí lékařů nemohl být uzdraven. Řekla mu: „Chceš být zdrav?“ Na to on: „Kdo jsi, že se mnou mluvíš?“ Na to ona: „Já jsem ta, která nepoznala hříchu, a proto dohlíží na duše křesťanů.“ A on: „Ó matko milostiplná, uč mě láskou k tobě krásu lásky a respektu před tvým Synem. Uč mne myslí, která je pro mne zrakem darovaným tvým Synem, poznávat, co je správné a svaté a s doufáním v pomoc uchovávat si v něm naději.“ A ona: „Pokusíš se vystavět na Vranově kostel ke cti a slávě Krista, mého Syna.“ On to hned s důvěrou slíbil a pospíchal splnit. Sehnal dřevo potřebné na stavbu a uložil ho na vrcholku zmíněné vesničky naproti, než měl stát kostel. Následující noci však bylo dřevo zázrakem přemístěno na místo mezi ty duby. Ihned poté, co byl postaven základ dřevěného kostela, se tomuto muži plně navrátil zrak. Toto se stalo v neděli, v den Vtělení, Léta Páně 1240. A od té doby se mnohým, stíhaným neštěstím, úzkostmi a nemocemi dostalo prostřednictvím nejslavnější Panny plně útěchy a stále se jí dostává.“

Franciscus TALBERT: Vranovium seu Aula Virginis, hoc est Miracula. Viennae 1652.

Historie poutního místa a kláštera

V malebné krajině za severním okrajem Brna, kterou dříve pro její krásu a charakter nazývali Moravským Švýcarskem, nelze přehlédnout kostel s přilehlým klášterem a hrobkou, dominantu obce Vranov u Brna. Kořeny vranovských dějin sahají do středověku. Roku 1240, v době, kdy střední Evropu ohrožoval vpád Mongolů, se zde na přímluvu Panny Marie uzdravil zemský maršálek Vilém z Rožmberka, postižený slepotou. Na místě zjevení nechal z vděčnosti postavit malý dřevěný kostelík. Tak alespoň praví tzv. zakladatelská legenda, poprvé publikovaná paulánským řeholníkem Talbertem roku 1652. Vzbudila pozornost mnoha poutníků a později se k ní opakovaně vraceli snad všichni autoři vranovských dějin. Během středověkého období přibyla řada dalších zázraků. Jejich první dochovaný latinsky psaný soupis je však datován až rokem 1608. O podobě středověkého poutního kostela nemáme bližší informace. Že se díky zázračným událostem stával cílem poutníků z různých míst, dosvědčuje odkaz ivančického měšťana Václava Koláře, který vranovskému kostelu věnoval roku 1495 kopy grošů. Někým svědkem středověké epochy býval také gotický farní kostelík sv. Barbory, nacházející se v těsném sousedství novějšího paulánského kláštera, později sloužící také jako pohřební kostel. V době Josefa II. byl zbořen.

Reformace šířící se Evropou 16. století se podílela i na dočasném oslabení poutního ruchu na Moravě. V době, kdy nekatolické vyznání přijali také páni z Boskovic, byli k působení na Vranově

povolávání luteránští kazatelé (poslední katolický farář Jiří Sejnoch je připomínán k roku 1505). Koncem 16. století se Vranov ocitl v rukou manželů Maxmiliána z Lichtenštejna a Kateřiny, rozené Černoohorské z Boskovic. Oba byli čertsvými konvertity ke katolické víře. Změně náboženských poměrů na svém panství chtěl Maxmilián napomoci podporou jezuitských misíí. Zatímco ještě k roku 1614 jsou na Vranově připomínáni luteránští kazatelé, o dva roky později byla duchovní správa již katolická, pravděpodobně zásluhou jezuitů z nedalekého Brna. Po zásadní změně politických a náboženských poměrů v českých zemích, k nimž došlo po bitvě na Bílé hoře, se Maxmilián rozhodl napomoci novému rozkvětu a upevnění katolické víry přestavbou původního jednoduchého poutního kostelíku na monumentální raně barokní chrám, pod nějž nechal umístit rodovou hrobku. V kronice vranovského konventu se píše, že roku 1622 „...*Nejjasnější kníže Maxmilián etc. pojal bohulibý nápad, že by mohl obnovit starou úctu k Rodičce Boží na vranovské hoře, která patřila jeho panství. Proto pohnut posvátností místa, také proto, že v mnohém válečném nebezpečí cítil její pomoc a byl jí zavázán díkem za mnohá vítězství a za mnohé trofejní štíty, získané od nepřítelů, jí zasvětil pomník. Zbořil starou budovu a na stejném místě začal stavět nádherný zděný kostel s velkým nákladem.*“ Jednoduchý kostel zasvěcený Narození Panny Marie byl vystaven podle plánů Giovanniho Maria Filippiho (jak uvádí Jiří Kroupa) v letech 1622–1624 brněnským stavitelem Ondřejem Ernou.

Obr. 3 a 4. Zakladatelé raně barokního poutního kostela Narození Panny Marie a paulánského kláštera ve Vranově u Brna: Kateřina Černohorská z Boskovic a její manžel Maxmilián z Lichtenštejna (1578–1643), představitel nejbohatšího rodu na pobělohorské Moravě. Maxmilián, od roku 1623 kníže, byl vojákem, který působil ve službách císařů Matyáše, Ferdinanda II. a Ferdinanda III. Oba manželé konvertovali ke katolické víře roku 1599. K řádu paulánů, který na Vranov uvedli, získali velmi úzký vztah a do rodové hrobky byli pochováni jako paulánští terciáři. Obraz kněžny se nachází na státním zámku Bučovice, obraz knížete je součástí sbírek v Liechtenstein Museum Wien.

Doba vzniku poutního kostela do určité míry relativizuje okřídlené úsloví „inter arma silent musae“ (mezi zbraněmi Múzy mlčí), neboť se stavělo na počátku třicetileté války. Do hrobky umístěné pod kostelem byl jako první roku 1627 pochován Maxmiliánův starší bratr Karel, jeden z nejvlivnějších představitelů pobělohorských Čech. Kromě místa posledního odpočinku fundátorů byla pod kostelní lodí vybudována ještě další krypta, sloužící jako pohřebiště řeholníků. Narůstající počet poutníků si brzy vyžádal vznik kláštera. Duchovními správci vranovské svatyně se s velkou pravděpodobností měli stát jezuité. Jejich působení ve Vranově v roli zpovědníků a kazatelů je připomínáno ještě roku 1631. Do kláštera, založeného

roku 1633, se však kníže Maxmilián s chotí Kateřinou nakonec rozhodli povolát řád paulánů, (též řád Nejmenších bratří sv. Františka z Pauly), který se po krátké epizodě na přelomu 15. a 16. století vrátil ke svému působení ve střední Evropě. Kromě tradičních slibů chudoby, poslušnosti a čistoty s sebou Nejmenší bratři (z počátku původem většinou z Burgundska) přinášeli zvláštní slib trvalého postu, a také důraz příkázání lásky k Bohu a bližnímu, vyjádřenou řádovým heslem a znakem Charitas. Na Moravě měli pauláni kromě Vranova konvent v Brtnici, který vznikl prakticky ve stejné době. Celá německo-česko-uherská provincie, která se rozrůstala v 17. a na počátku 18. století, dosáhla celkového počtu 11 konventů.

Pauláni obdrželi od fundátorů poutní kostel Narození Panny Marie, pozemek ke stavbě kláštera, zahradu a další pozemky. Pro obživu řeholníků kníže věnoval vesnice Mořice, Vitčice, Pavlovice, Srbce a městečko Tištín se všemi robotními právy a povinnostmi. Jak bývalo zvykem, zakládací listina obsahuje též klausuli zachycující právo zakladatele darovaný majetek v případě selhání řádu odejmout a darovat řádu jinému. Paulánský provinciál podpisem stvrdil, že žádný z majetků nebude prodán a že oběma zakladatelům se dostane ještě za jejich života podílu na zásluhách – mší, modliteb, proseb, odpuštění, půstů a všech dobrých skutků, které bratři vykonají. Bylo jim také přislíbeno, že budou zapsáni do katalogu zakladatelů

a budou se tak oni sami, stejně jako jejich následníci, podílet na výsadách udělených Svatým stolcem řádovým fundátorům. Jménem provinciála přijal řád v listině závazek trvalého slavení výroční památky úmrtí zakladatelů zpívaným oficiem a zvláštní konventní mší svatou. Vranovská fundace byla zajištěna císařem Ferdinandem III., který v listině z 12. dubna 1643 potvrdil založení konventu a zároveň všem úřadům, úředníkům i všem poddaným v Markrabství moravském nařídil ochranu řádu. Kronikář vranovského konventu uvádí, že Nejmenší bratři v počtu nepřesahujícím deset zde působili již rok před vydáním zakládající listiny. Pravděpodobná je spíše přítomnost jednoho nebo několika vyslaných bratří, dohlížejících na stavbu konventu, neboť „naši představení se vždycky snažili prozkoumat polohu místa a jeho povahu, než jej uznali za trvalé bydliště.“ Přesné datum započetí stavby konventu neznáme, snad k ní bylo přistoupeno roku 1634. Prováděli ji opět brněňští stavitelé pod vedením Ondřeje Erny. Pracovali zde poddaní z Vranova a okolních vesnic. Materiál na stavbu přiváželi svými povozy sedláci z černoohorského panství.

Obr. 5. Oltář sv. Františka z Pauly, zakladatele řádu paulánů, ve vranovském kostele. Světec je zobrazen při zázračném uzdravování nemocných. Další obrazy z jeho života zdobí oblouky nad celkem šesti bočními oltáři.

Obr. 6. Znak řádu paulánů

Obr. 7. Kníže Maxmilián z Lichtenštejna s chotí Kateřinou za přítomnosti brněnského stavitele Ondřeje Erny a za dohledu paulánských řeholníků zakládá klášter ve Vranově u Brna. Detail nástropní fresky J. J. Etgense v repositoriu vranovského kláštera.

Kdo je autorem projektu klášterní budovy není doloženo. Nejčastěji bývá zmiňován G. G. Tencalla, který pro Maxmiliána z Lichtenštejna pracoval. Slavnostní vysvěcení kostela a kláštera vykonal roku 1642 olomoucký biskup Kašpar Karas z Rosenheimu. Paulánům bylo souzeno na Vranově působit příštích zhruba sto padesát let. Během této doby rozvinuli Nejmenší bratři velmi bohatou činnost. Věhlasu dosáhli především jako vynikající kazatelé, věnovali se literární činnosti a vědě, spravovali svěřené statky. K vranovskému klášteru podle zakládající listiny od počátku až do jeho zrušení náležela rezidence v Mořicích. V její blízkosti byla

vystavěna barokní kaple sv. Martina. Další zázemí získali pauláni v Jehnicích (Suchomelův mlýn, 1694), ve Šlapanicích (Svobodný dvůr, 1751) a v Brně. Díky dochované kronice, sepsané v druhé polovině 18. století otcem Hypolitem Svobodou, máme přesnou představu o prostředí, v kterém pauláni na Vranově žili. Ke klášterní kvadratuře, jejíž dostavba se protáhla prakticky až do poloviny 18. století, náležely hospodářské budovy, zahrada, poustevna a rybníček, skýtající základ obživy paulánů – ryby. Vodu pro klášter i zahradu zajišťovaly dvě studánky, zasvěcené sv. Františkovi z Pauly a sv. Šebestiánovi. Kromě tradičních prostor, jako

byly cely řeholníků, refektář, kaple či repositorium disponoval paulánský klášter také knihovnou a lékárnou. Zachovalé archivní materiály z dob zrušení kláštera dosvědčují, že byly cely řeholníků vybaveny účelně a skromně. Počet řeholníků ve vranovském klášteře se měnil, avšak spíše jen mírně. Již několik let po svém uvedení na Vranov měla paulánská komunita dvacet členů a dosáhla povýšení z vikariátu na korektorát. K roku 1656 je na Vranově připomínáno sedmáct otců paulánů. Dvaatřicet řeholníků žilo ve vranovském konventu v době jeho zrušení. Jestliže v počátcích převažovali francouzští řeholníci, postupně narůstal počet paulánů pocházejících z Bavorska a Rakouska. V průběhu 18. století již postupně převažovali Nejmenší bratři pocházející z českého či moravského území.

Již v polovině 17. století se zásluhou paulánů Vranov zařadil k nejznámějším poutním místům Moravy a českých zemí. Nechybí ani mezi osmi moravskými poutními místy zaznamenanými v proslulém Mariánském atlase jezuity Gumpfenberga. Předmětem poutnické úcty se stala soška Panny Marie Vranovské. Zpodobňuje Matku Boží jako dívku se sepjatýma rukama a rozpuštěnými vlasy, v prostém modrém šatu s hvězdicovými vzory a zlatými lemy u krku a na rukávech. Jedná se o typ Panny Marie Klasové, který se u nás rozšířil v období pozdního středověku. Velkou měrou napomohla poutnickému věhlasu Vranova také událost na sklonku třicetileté války. Švédská vojska pustošící roku 1645 Moravu nešetřila ani kláštery. Pauláni našli útočiště pro sebe a své nejcennější věci na blízkém Novém hradě u Blanska. Vinou zrady byl však hrad dobyt a jeho obyvatelé

padli do švédského zajetí, z něž se dostali až po diplomatickém zásahu. Materiální zkázu zázračně přežila pouze dřevěná soška Panny Marie Vranovské a korpus kříže (Ukřižované Kristovo tělo), který se dnes nachází na oltáři v boční kapli sv. Rozálie.

„Vypleněná pevnost (Nový hrad) pak byla nepřitelem zcela vypálena (což našim otcům v zajetí způsobilo velkou bolest, protože věřili, že socha Panny Marie se obrátila v popel). Oni sami byli propuštěni opět na svobodu a obdrželi zpět bohoslužebné náčiní (bez pochyby s pomocí Boží a Bohorodiččinou, přispěla také náklonnost vznešeného pána d' Avaucourt, francouzského legáta u Švédů.) Hned se shromáždili řečení otcové u pevnosti, aby sochu hledali s pomocí několika horlivých osob. Hledali pečlivě, až konečně byla jednou ženou socha nalezena zcela nedotčená mezi ohořelými kůly, které prve obepínaly pevnost. Na boku ležela soška Syna visícího na kříži, celý kříž v ohni shořel, ale na sošce (která byla v konventu zbožně ctěna) nebylo žádné poškození. Podivuhodné také je, že tato soška byla našimi bratřími před požárem pevnosti zanechána nad oltářem oratoře, ve které byli zvyklí sloužit mše a modlit se, po požáru však byla nalezena venku a dokonce se sochou nejsvětější Panny, k velké radosti našich ze znovunalezení pokladu, na kterém závisela jejich spása a uctívání Vranovu přirčené.“

Franciscus TALBERT: Vranovium seu Aula Virginis, hoc est Miracula. Viennae 1652.

Nalezení nepoškozené mariánské sošky a Kristova těla v troskách Nového hradu se stalo základem poutního věhlasu barokního Vranova. Někdy se též hovoří o druhé zakladatelské legendě.

Obr. 8. „Beata gratia“. Pozdně gotická polychromovaná dřevěná soška Panny Marie Vranovské – originál v konventní kapli. Jedná se o typ Panny Marie Klasové.

Brzy po úspěšném odražení švédské přesily v srpnu 1645 vykonali děkovnou pouť na Vranov stateční obránci Brna, v čele s jezuity. Zahraniční účast na vranovských poutích reprezentovali zejména dolnorakouští poutníci, poněkud přicházející z Poysdorfu a okolních obcí. Ti přicházeli poprosit a následně také poděkovat za ochranu svého města před morovými epidemiemi.

Obr. 9. Kristus na kříži v kapli sv. Rozálie.

Mimořádnou úctu k Panně Marii Vranovské chovali nejen pauláni a poutníci, ale také lichtenštejnská knížata. Jan Adam Ondřej (1656–1712) ji dokonce okrášlil řádem Zlatého rouna. Počet poutníků přicházejících na Vranov v průběhu 17. a 18. století narůstal, přibývalo také zázračných vyslyšení. Pozoruhodné vranovské dějiny a zázraky se v barokní době dočkaly také několika knižních podob. Průkopníkem

Obr. 10. Votivní obraz věnovaný poutníky z dolnorakouského Poysdorfu. Olejomalba z roku 1779 se nachází ve vranovském klášteře. Text v dolní části obrazu: „Roku 1679, protože v našem Rakousku velmi řádil mor, ctihodné měšťanstvo v Poysdorfu se zaslíbilo s touto tabulí s procesím až sem (putovat), bylo na přímluvu nebeské Královny Marie roku 1681 Bohem nejmilostivěji zachováno. 8. května roku 1770 slavné měšťanstvo znovu pevně uzavřelo (slib) děkovat Bohu za odvrácení moru v hojném počtu s procesím každý rok. Neposkvřněná Panno Maria čistá, pros za celou naši obec.“

těchto prací se stal korektor vranovského konventu Franciscus Talbert, učitel teologie a filozofie pocházející z Burgundska. Jeho dílo *Wranovium, seu Aula Virginis* (Vranov, neboli dvůr Panny), bylo vydáno ve Vídni roku 1652. Autor ho věnoval knížeti Karlu Eusebiovi z Lichtenštejna, dalšímu ze štědrých lichtenštejnských podporovatelů řádu. Nepříliš rozsáhlé dílko se stalo základním východiskem všem následujícím autorům, kteří se věnovali dějinám Vranova jako poutního místa. Není bez zajímavosti, že právě v této knize byly vůbec poprvé otištěny zázračné události (zakladatelské legendy), vztahující se k roku 1240 a 1645. Koncem 17. století na Talberta navázala další osobnost paulánského řádu, Vít Burchardt. Několikanásobný korektor a provinciál ve své knize *Rubus incombustus* (Keř hořící nezhořelý), vydané roku 1691, stručně shrnul známé skutečnosti a doplnil je o nové zázraky a rozsáhlou modlitební část. Do třetice se vranovské zázraky dočkaly tištěné podoby určené početným zástupům poutníků ve spisu anonymního autora nazvaném *Aula Dominae Wranovii* (Dvůr Paní ve Vranově) roku 1740, u příležitosti pětistého výročí od první zázračné události. Početně jsou v soupisech zázraků zastoupena uzdravení ze slepoty, nalezneme tam také mnoho uzdravení z nejrůznějších náhlých úrazů, pádů, přejetí, tonutí či kousnutí psem. Vranovská Divotvůrkyně byla vzývána také při kolikách, zimnicích, padoucnicích a v neposlední řadě (zejména v 18. století). také při obtížných porodech.

Monumentálním vyvrcholením vranovských poutí se stala jubilejní slavnost roku 1740. Zařadila se mezi největší poutní slavnosti na Moravě v 18. století. Vlastní

slavnosti samozřejmě předcházely dlouhodobé přípravy, opravy a úpravy. Kostel se dočkal nového zařízení, stěny a strop vyzdobené dosud rostlinnými motivy byly vyzdobeny nádhernými freskami Jana Jiřího Etgense, jejichž ústředním námětem byla oslava vranovské Divotvůrkyně jako Rodičky Boží a Královny všech svatých. Pro nový hlavní oltář, který mohl být roku 1739 vybudován díky štědrému odkazu kněžny Marie Edmundy Terezie, namaloval vídeňský malíř Paul Troger obraz Nejsvětější Trojice. Skvostného přebudování se dočkal boční oltář sv. Františka z Pauly, který považovali samotní pauláni za nejkrásnější. Vnitřní výzdoba kostela byla završena v sedmdesátých letech 18. století, kdy přibyla sochařská díla Ondřeje Schweigla a obrazy Franze Antona Maulbertsche. Dokončení se dočkala také klášterní kvadratura. Náklady, které se v rámci příprav na velké jubileum vyšplhaly na 33 243 florénů, byly uhrazeny především díky trvalé přízni lichtenštejnských knížat a dalších dobrodinců kláštera. Bez těchto investic a podpory zvenčí, jak praví autor vranovské kroniky, *„by oslava sotva byla, nová budova by byla jako platonská idea na srpku měsíce, kostel sám by byl špinavý a ošumělý jako vdova zbavená svatební ozdoby na stáří.“* Plejáda významných osobností, světských i církevních, které se na Vranově během poutní oktávy objevily (nechyběl mezi nimi např. olomoucký biskup či mikulovský probošt), zástupy poutníků, přicházejících k vranovské svatyni, zářící novotou a ozdobené nezbytnou slavobránou, několika poutními cestami, kázání proslovená ponejvíce v němčině, ale zastoupená i v češtině, slavná *Te Deum*, světelné průvody, modlitby

růženců, obležené zpovědnice a nekonečné řady komunikantů – to vše spadalo do rámce velké slavnosti slavného poutního místa, podporovaného nejbohatším rodem Moravy. Podle dobových záznamů se slavnosti zúčastnilo několik desítek tisíc poutníků.

Duchovní starost o poutníky náležela po celou dobu k nejdůležitějším aktivitám paulánů. Roku 1720 založili pauláni při vranovském kostele arcibratrstvo Nanebevzetí Panny Marie. Jeho členové nežili společně,

ale ve vranovské svatyni měli vlastní oltář, konali zvláštní procesí, měli svá kázání a mše. Důležité místo v životě mnoha vranovských řeholníků měla kazatelská, literární či vědecká činnost. K nejznámějším vědcům, kteří na Vranově působili, patří Antonín Mandl, v osvícenském období pak zejména jazykovědec, literát a filozof Václav Fortunát Durych a jeho žák František Faustin Procházka, který na Vranově po svém vstupu do řádu trávil několik let

Obr. 11. Interiér poutního kostela Narození Panny Marie. Dnes v něm převažuje výzdoba a vybavení z období kolem roku 1740 a ze 70. a 80. let 18. století.

Prospectus Ecclesiarum S. V. Mariae et Guentheri Ordinis Monasterium S. Francisci de Nola Wranitz in Moravia
Fuerunt del. Michael Schwaner.

Obr. 12. Celkový pohled na areál paulánského kláštera s poutním kostelem Narození Panny Marie, zahradou, svatými schody, gotickým farním kostelíkem sv. Barbory (je vidět za klášterní kvadraturou). Na poutním kostele je patrná tzv. efemérní architektura, typická pro velké barokní slavnosti. Mědirytina z roku 1740. (Klášter Vranov u Brna).

studiem. Významná role připadla vranovskému konventu v rámci německo-české provincie paulánů také proto, že zde byl již v druhé polovině 17. století zřízen noviciát. Ačkoli prakticky po celé barokní období klášter duchovně i hospodářsky vzkvétal, neznamená to, že se nedostal do nepříjemných situací. Kromě řádění Švédů na Moravě v závěrečné fázi třicetileté války, které se paulánů dotklo přímo, je v kronice zachyceno také dvojí přepadení kláštera loupežnými skupinami v letech 1726 a 1737. Klášter tehdy přišel o různé stříbrné a pozlacené předměty používané při bohoslužbách. Roku 1741 navštívili klášter také Prusové táhnoucí na Moravu. Ve Vranově pobýli několik dní, ale velitel oddílu kníže

Schönaich zakázal rabování a prý si poutní kostel se zájmem prohlédl.

V době osvícenského absolutismu, za vlády Marie Terezie a následně Josefa II., byly poutě a procesí přesně evidovány a postupně také omezovány. V rámci josefinských reforem došlo také k tvrdému zásahu do řeholního života. Mezi řády, které byly na území monarchie postiženy zrušením všech svých konventů, náležel také žebrový řád paulánů. Vranovský konvent byl zrušen roku 1784. Nezůstalo tehdy pouze u rozpuštění komunity čítající dvatřicet řeholníků. Z větší části byla zbourána také klášterní kvadratura, jen několik desítek let předtím dokončená. Jako farní budova bylo ponecháno pouze jediné,

Obr. 13. Poutní místo Vranov v 19. století. Obraz namaloval roku 1887 vranovský farář Antonín Weinlich, který je rovněž autorem publikace Mariánské poutní místo Vranov, vydané roku 1892.

západní křídlo. Necitlivých zásahů nebylo ušetřeno ani vnitřní vybavení, včetně bohaté knihovny.

Ani po zrušení paulánského řádu se však Vranov nepřestal těšit zájmu poutníků. K dispozici jim byla duchovní správa diecézních kněží. Zájem o zbožné putování v průběhu 19. století znovu narůstal. Změnil se ovšem charakter poutí. Snížilo se zastoupení inteligence, šlechty, poklesla také účast měšťanstva. Poutě se staly především záležitostí venkovského a chudého obyvatelstva, příležitostný výdělek se zde snažily hledat chudší brněnské vrstvy. V období první republiky (zejména ve 20. letech) se hlavních podzimních poutí účastnily desítky poutních průvodů, přičemž se počet poutníků pohyboval od patnácti až do padesáti tisíc.

V 19. století se významně změnil vzhled poutního areálu. Původní prostor lichtenštejnské hrobky již nevyhovoval, proto tehdejší vládnoucí kníže Jan Josef (1760–1836) rozhodl o vybudování nové hrobky. Vzněšená koncepce měla glorifikovat postavení a význam rodu Lichtenštejnů a zároveň kapacitně vyřešit budoucí pohřbívání jeho členů. K nepřehlédnutelným dominantám Vranova se tak zařadilo mohutné klasicistní průčelí hrobky od knížecího architekta Karla Engela z let 1817–1821. Tvoří ho čtyři mohutné dórské sloupy. V tympanonu nad nimi je reliéf erbu lichtenštejnského rodu ozdobený knížecí korunou a po jeho stranách andělé s uhasínajícími pochodněmi symbolizujícími smrt. Prostornou předsň zdobí čtvero sousoší symbolizující loučení a smrt, odchod z tohoto světa a setkání na věčnosti. Figurální výzdoby hrobky se ujal vídeňský sochař Josef

Klieber, tehdy velmi oblíbený a žádaný v nejvyšších společenských kruzích. Po čtrnácti schodech symbolizujících běh lidského života a opancěrovanými dveřmi je následně možné vstoupit do vlastního interiéru hrobky, která má dispozici trojlodního kostela završeného křížovou klenbou. Prostor je důmyslně osvětlen přímým denním světlem, přicházejícím půlkruhovitě sklenutými okny, chráněnými ozdobnou mříží s monogramem L a knížecí korunou ve středu. Vnitřní výzdoba je krásnou ukázkou empíru. Litinový oltářní reliéf s motivem Ukřižování pochází z blanenských železáren. Před ním je umístěna cínová rakev spoluzakladatelky paulánského kláštera Kateřiny z Lichtenštejna, za ním se nachází prostor staré hrobky. Kostelní lavice, umístěné po obou stranách nové hrobky, jsou z palisandrového dřeva a zdobí je reliéfy lišaje smrtihlava a obrácených pochodní. V hrobce je dosud pohřbeno asi padesát členů lichtenštejnského rodu. Jako poslední sem byla uložena (na vlastní žádost) rakev s ostatky princezny Marie Benedikty v lednu roku 1992. V rámci rozsáhlých úprav knížecí hrobky došlo ke zrušení paulánské krypty. Ostatky zemřelých řeholníků byly uloženy na farním hřbitově.

Od roku 1926 při vranovském poutním kostele opět působili řeholníci. Tentokrát sem byla zásluhou brněnského biskupa Josefa Kupky uvedena Společnost božského Spasitele – salvatoriáni. Hlavním posláním této řeholní kongregace, která působila také v Brně – Husovicích, byly misie opřené o kázání a exercicie. Vranovská kolej mívala 4 až 5 kněží. Prvním superiorem a farářem se stal P. Leonard Pauk, který byl později zvolen provinciálem a je pohřben

Obr. 14. Klasicistní vstup do rodové hrobky Lichtenštejnů.

Obr. 15. Pohled do empírového interiéru lichtenštejnské hrobky na Vranově.

Obr. 16. Cínová rakev spoluzakladatelky vranovského kláštera Kateřiny z Lichtenštejna je umístěna před litinovým oltářním reliéfem s motivem Ukřižování, pocházejícím z blanenských železáren (1820).

na vranovském hřbitově. Díky jeho péči a dobročinnosti knížete Jana II. z Lichtenštejna se podařilo zrenovovat kostel i zachovalou část kláštera, aby mohly důstojně proběhnout oslavy 700 let od vzniku poutního místa v roce 1940.

Vranov jako poutní místo nepřestal ani v pohnutých dobách nacismu a komunistické totality přitahovat, poutní slavnosti konané v těchto obdobích však již byly jen odleskem někdejší barokní slávy. Nové impulsy pro duchovní a kulturní rozvoj obce přinesl návrat paulánského řádu na své někdejší působiště roku 1992. K nejnovějším vranovským „zázrakům“ můžeme připočítat vystavení zbořených a chybějících tří křídel původní klášterní kvadratury. Klášter nyní slouží nejen jako obydlí řeholníků,

ale také jako dům přijetí – duchovní a vzdělávací centrum pro všechny zájemce. Látkovou atrakcí jsou pro mnoho příchozích celoročně přístupné Vranovské jesličky, jejichž figurky ze dřeva vyřezal akademický sochař F. Bartoš v letech 1946–1950. Později byly doplněny o mechaniku a hudební automat s koledami. V letech 2006 a 2007 vranovští přivítali vzácnou návštěvu. Neoficiálně (vzhledem k tehdejšímu vztahům České republiky a Lichtenštejnska) se vranovské Divotvůrkyni a svým předkům přijeli poklonit lichtenštejnský kníže Hans Adam II. a rok poté i jeho syn a nástupce Alois Filip. Oba se zúčastnili mše svaté sloužené paulánskými řeholníky. Současnost se tak na Vranově více než symbolicky potkala s minulostí.

Obr. 17. Korunní princ Alois Filip z Lichtenštejna, úřadující hlava lichtenštejnského knížectví, navštívil roku 2007 Vranov se svojí manželkou princeznou Sofií, rozenou vévodkyní bavorskou a dětmi (na snímku uprostřed a v popředí).

Obr. 18. Jeho Výsost Hans Adam II., vládnoucí kníže lichtenštejnský při své neoficiální návštěvě Vranova v říjnu 2006. Při této příležitosti bylo Kostelní náměstí přejmenováno na Náměstí knížat z Liechtensteina.

Obr. 19. Socha sv. Františka z Pauly před vstupem do kláštera.

Obr. 20. Chór – místo situované v klášteře za hlavním oltářem kostela. Zde se pauláni scházejí k modlitbám. Výzdoba pochází z roku 1777, kdy byl chór zvýšen a vymalován Josefem Hagerem z Prahy. Král David hrající na harfu mezi anděly má řeholníkům připomínat, aby se modlili a prozpěvovali Bohu tak, jako tento „muž podle Srdce Božího“.

Obr. 21. Letecký pohled na areál poutního místa s klášteřem paulánů a hrobkou Lichtenštejnů.

Obr. 22. Olejomalba vranovského konventu od neznámého autora z roku 1775.

Obr. 23. Sluneční hodiny v prostoru rajského dvora. Příklad barokního nápisu podle A. Weinlicha: „Jak se od východu skrze vzduch spěchajíc jeví slunečko, tak se stkví tváří otcovskou původce cti své.“

Obr. 24. Rodové znaky Lichtenštejnů (vlevo) a Ditrichštejnů s knížecí korunkou umístěné nad hlavním oltářem vranovského kostela připomínají, že prostředky na jeho vybudování věnovala kněžna Marie Edmunda Terezie z Lichtenštejna, rozená z Ditrichštejna.

Obr. 25. Panna Maria Vranovská na bočním mariánském oltáři bývalého konventního kostela paulánů v Šamoríně (jižní Slovensko, dnes farní kostel zasvěcený Nanebevzetí Panny Marie). Jedná se o tzv. multiplikaci (šíření, násobení) úcty.

Obr. 26. Vranovská zvonkohra

Další památky související s paulánským klášteřem ve Vranově

Mořice (u Nezamyslic – bývalá rezidence a kaple paulánů)

Když roku 1633 kníže Maxmilián z Lichtenštejna s manželkou Kateřinou zakládali paulánský klášter ve Vranově, darovali řádu, kromě jiných statků také rezidenci v Mořicích, „*aby řečení řeholníci měli větší možnost služby Bohu a chtějíce dobře zaopatřit jejich životní a jiné potřeby ze zvláštní přízně k týmž řeholníkům dáváme, darujeme a neodvolatelným právem*

navždy postupujeme své panství Mořice se vsí téhož jména a další vsi k němu náležející“. Jednopatrová zámecká budova se středovou věží, zakončenou střechou ve tvaru přílby, s hladkou fasádou, pravoúhlými okny a sedlovou střechou vznikla koncem 17. století kousek od místa, kde stála tvrz, která zanikla za třicetileté války. O dění v Mořicích v průběhu 17. století

Obr. 27. Barokní kaple sv. Martina před paulánskou rezidencí, náležející až do roku 1784 vranovskému konventu.

Obr. 28. Pohled do presbytáře kaple sv. Martina v Mořicích. Obraz sv. Martina byl na hlavní oltář vsazen až po zrušení paulánské rezidence.

jsme informováni jen málo, a to především v souvislosti s hospodářskými záležitostmi vranovského konventu. Podrobnější informace k mořické paulánské rezidenci jsou k dispozici teprve od roku 1703, kdy bylo v její blízkosti započato se stavbou barokní kaple. Projekt byl vypracován v duchu architektonické tvorby G. P. Tencally. Stavba však neprobíhala bez komplikací. Dokonce byla 4. července roku 1707 pozastavena z důvodu, že pauláni přesáhli povolené rozměry a stavěli ji nikoliv v rezidenci, nýbrž několik desítek metrů od ní, s vchodem u hlavní silnice procházející Mořicemi. O rok později jim bylo povoleno ve stavbě

pokračovat, avšak s podmínkou, že kaple bude sloužit pouze soukromým účelům paulánských řeholníků a nebude přístupná veřejnosti. Pauláni přislíbili, že nebudou přijímat žádné záslibné mše od farníků na úkor místního faráře, nýbrž že tyto zájemce budou na něj odkazovat. Několiknásobná korespondence mezi vranovským korektorem a biskupským úřadem nakonec ujasnila práva a povinnosti Nejmenších bratří ve věci správy mořické kaple a zejména ve vztahu k místnímu faráři. A tak 10. listopadu 1709 mohlo být přistoupeno k vysvěcení kaple, které provedl vranovský korektor Felix Klein společně s dalšími

dvanácti řeholníky z Vranova. Slavnostní bohoslužba byla sloužena následujícího dne. První kázání pronesl němčický farář Jan Bruer. Při mši se rozezněly zvony, které nechal pro kapli v Brně ulít vranovský korektor. V této době nebyla kaple uvnitř zdaleka zařízena. Její výzdoba, na které se podíleli hlavně vídenští umělci, probíhala v následujícím desetiletí a byla završena vymalováním kaple al fresco roku 1720. Roku 1722 cestou do Brna navštívil hotovou kapli kardinál Schrattenbach, který přislíbil její vysvěcení, jakmile budou všechny zbývající práce a úpravy hotovy. Kaple byla v následujících letech dále rozšiřována a pokračovalo se také ve vnitřní

výzdobě umělým mramorem. Slavnostní vysvěcení kardinálem Schrattenbachem se uskutečnilo 13. června roku 1728. Při této návštěvě věnoval kardinál kapli čtyři sochy na výzdobu její terasy. Schrattenbach navštívil kostel ještě jednou, a to roku 1730. Rokem 1731 záznamy v pamětní knize končí. V Mořicích však pauláni zůstali až do zrušení vranovského konventu roku 1784. Jejich odchodem kaple svůj význam ztratila. Byla zavřena a uvažovalo se i o jejím zbourání. K demolici nakonec Bohu díky nedošlo, neboť obec požádala o její zachování a přiřčení pod blízkou nezamyslickou faru.

Svatá Kateřina – kostel sv. Kateřiny

Obr. 29. Celkový pohled na gotický kostel sv. Kateřiny.

Gotický kostel sv. Kateřiny ve stejnojmenné obci, se nachází nedaleko od Vranova. Byl vystavěn v 15. století. Na dřevěné, do poloviny zděné věži jsou zavěšeny dva zvony ze 17. a 20. století. Sv. Kateřina byla také vyhledávaným poutním místem. Větší počty poutníků sem proudily zejména v 17. století. Duchovní správu zde pauláni zajišťují také v současnosti.

Obr. 30. Interiér kostela sv. Kateřiny.

Lelekovice – kostel sv. Filipa a Jakuba

Pozdně románský kostel sv. Filipa a Jakuba je nejstarší dochovanou stavbou v obci. Byl vystavěn na vyvýšeném místě poblíž hradu, z něhož se dochovaly jen

malé zbytky zdiva, odhalené při archeologickém výzkumu. Později byl kostel goticky přestavěn.

Obr. 31. Románský kostel sv. Filipa a Jakuba v Lelekovicích.

Obr. 32. Presbytář Lelekovického kostela.

Nový hrad u Blanska

Hrad, který byl založen někdy na přelomu 14. a 15. století, má pestrou historii. Patřil moravskému markraběti Joštovi Lucemburskému, který jej zastavil Vaňkovi Černoorskému z Boskovic. Boskovicové hrad několikrát ztratili, ale opakovaně se jim ho dařilo také získat zpátky. Mezi středověkými majiteli hradu nalezneme českého krále Václava IV., olomouckého biskupa Jana Železného, po husitské revoluci se o hrad znovu bojovalo v době Jiřího z Poděbrad, kdy jej získal Matyáš Korvín a znovu zastavil Černoorským z Boskovic. V raném novověku, již v držení Lichtenštejnů, se Nový hrad stal centrem

správy panství. Ve třicetileté válce sloužil jako důležitý opěrný bod a útočiště pro obyvatelstvo blízkých obcí. Roku 1645 ho dobyli Švédové. Poté, co ztratila opodstatnění jeho obranná funkce, sloužil k ubytování knížecích myslivců. Na počátku 19. století na něm Lichtenštejnové provedli historizující úpravy (přibyla osmiboká věž aj.) a využívali jej jako základnu pro své lovecké pobyty. Úpravy a konzervace torza hradu pokračují i v současnosti. Odlehlost od civilizace přitahuje nejen turisty, ale i filmaře. Natáčel se zde historický film V erbu lvíce, přibližující osobnost svaté Zdislavy.

Obr. 33. Pohled na impozantní vstup do Nového hradu u Blanska, v jehož zdech hledali roku 1645 pauláni spolu s dalšími obyvateli okolí útočiště.

Obr. 34. Varhany kostela Narození Panny Marie ve Vranově u Brna. Roku 1776 provedl jejich kompletní rekonstrukci varhanářský mistr Jan Vejmlola z Brna.

OBRÁZEK NA PRVNÍ STRANĚ OBÁLKY:

Raně barokní poutní kostel Narození Panny Marie, vpravo jediné zachovalé křídlo původního barokního paulánského kláštera. Pod kostelem klasicistní průčelí lichtenštejnské rodové hrobky.

OBRÁZEK NA DRUHÉ STRANĚ OBÁLKY:

Vranovský kostel a klášter na poutním obrázku (mědirytina z 18. století) v Mariánském atlase Markrabství moravského, uloženém v MZA.

OBRÁZEK NA TŘETÍ STRANĚ OBÁLKY:

Hlavní oltář poutního kostela Narození Panny Marie na Vranově u Brna s obrazem Nejsvětější Trojice od Paula Trogera (mědirytina z roku 1740, je majetkem vranovského konventu).

OBRÁZEK NA ČTVRTÉ STRANĚ OBÁLKY:

Epitaf rodu Lichtenštejnů v kostele Narození Panny Marie na Vranově u Brna. Pravděpodobně dílo sochaře Ondřeje Schweigela nese nápis: „Zastav krok, kdokoli tuto jdeš, a pomni, že kosti nejjasnějších knížat a vévodů z Lichtenštejna zde neleží, ale pod ochranou veliké Divotvůrkyně tiše odpočívají, jim věčného odpočinutí vypros.“

VRANOV U BRNA

*mariánské poutní místo
paulánský klášter
hrobka Lichtenštejnů*

Autor: Mgr. Jiří Mihola, Ph.D.

Foto: Tomáš Viktor, Jiří Mihola,
Oldřich Lapka, Jiří Brauner

Pro Římskokatolickou farnost Vranov u Brna
vydal Jiří Brauner – Kartuziánské nakl. Brno
Vydáno v roce 2010 v nákladu 5 000 ks

Grafické zpracování: Jonatán,
grafické sdružení, www.jonatan.us

Tisk: Novatisk, a.s., Blansko
www.dc-vranov.katolik.cz